

УДК: 37.159.922

© Зозуль Т.В., 2014 р.

Т.В. Зозуль
Національний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка, м. Полтава

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНФЛІКТІВ У МОЛОДІЙ СІМ'Ї

Стаття присвячена висвітленню психологічних проблем у молодій сім'ї та виявленню детермінант психологічних розладів у стосунках молодого подружжя. У статті аналізується поняття подружнього конфлікту. Розкриваються психологічні особливості та типологічні відмінності у поведінці молодих подружніх пар.

Ключові слова: конфлікт, учасники конфлікту, джерело конфлікту, сімейний конфлікт, подружній конфлікт, конфліктна поведінка.

Т.В. Зозуль

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ КОНФЛИКТОВ В МОЛОДОЙ СЕМЬЕ

Стаття посвящена освещению психологических проблем в молодой семье и выявлению детерминант психологических расстройств в отношениях молодых супругов. В статье анализируется понятие супружеского конфликта. Раскрываются психологические особенности и типологические отличия в поведении молодых супружеских пар.

Ключевые слова: конфликт, участники конфликта, источник конфликта, семейный конфликт, супружеский конфликт, конфликтное поведение.

T.V. Zozul

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF CONFLICTS IN THE YOUNG FAMILY

The article reveals the psychological problems in young families and identifying determinants of psychological disorders in the relationship of the young couple. The article analyses the concept of marital conflict. The psychological characteristics and typological differences in behavior of young married couples are given.

Key words: conflict, participants of the conflict, conflict source, home conflict, matrimonial conflict, conflict behavior.

Сім'ям у сучасному суспільстві властиві ускладнення міжособистісних відносин, зниження народжуваності, зростання розлучень і, як наслідок, збільшення числа неповних сімей та збільшення кількості позашлюбних народжень.

В основі психологічних проблем молодій сім'ї лежать обставини, які залежать від особистісних характеристик молодого подружжя, а також від їх загальної освіченості щодо визначеного питання, володіння теоретичними основами, які б могли стати підґрунтям для покращення їх сімейного життя. Психологу доводиться не лише діагностувати та корегувати по-

дружжя, а й займатися просвітницькою діяльністю, з метою профілактики подальших ускладнень.

Зважаючи на актуальність обраної теми, підкреслимо, що вона є недостатньо дослідженою у сучасній психологічній науці.

На сучасному етапі спостерігається певний дефіцит теоретичних робіт у галузі дослідження подружніх конфліктів, які можуть бути дуже корисні при вирішенні конкретних ситуацій, в яких спостерігається зіткнення інтересів двох чи більшої кількості сторін. Щоб знайти оптимальне рішення, потрібно мати знання, як розвиваються такого роду конфлікти. Щоб виробити вірну лінію поведінки в подібних конфліктних ситуаціях, дуже варто знати, що таке подружні конфлікти і як люди доходять до згоди.

Об'єктом нашого дослідження є стосунки молодого подружжя. **Предметом** дослідження – конфлікти у стосунках молодої сім'ї. **Мета** нашого дослідження є виявлення чинників виникнення конфліктів у молодій сім'ї. **Гіпотеза** нашого дослідження полягає у припущенні, що причиною виникнення конфліктів у молодій сім'ї є непередготовленість подружжя до шлюбу, обумовлена нестачею взаєморозуміння, недостатньою обізнаністю один про одного і різними поглядами та стереотипами поведінки подружжя. Відповідно до мети дослідження нами були сформульовані наступні **завдання**: 1) проаналізувати теоретичні підходи до проблеми виникнення подружніх конфліктів у молодій сім'ї у вітчизняній та зарубіжній літературі; 2) виявити причини виникнення сімейних конфліктів у молодій сім'ї.

За останні десятиріччя з'явилося багато наукових досліджень і нових ідей стосовно такого старого як сам світ глобального явища – сім'ї. Ця тема активно опрацьовується сучасними західними, російськими і українськими психологами, психотерапевтами, психіатрами, серед яких Г. Бейтсон, І. Босормені-Нагі, К. Маданес, С. Мінухін, В. Сатір, М. Сальвіні-Палаолі, Ф. Сімон, П. Пеп, Дж. Хейлі, А. фон Шліппе, Й. Швайцер, О.О. Бодальов, А.А. Варга, Ю.Б. Гіппенрейтер, О.Б. Добрович, О.І. Захаров, Е.Г. Ейдемідер, С.В. Ковальов, В. Леві, В.С. Мухіна, О.М. Прихожан, А.С. Співаковська, В.В. Столін, М.М. Толстих, О.Г. Шмельов, Г.Т. Хоментгаускас, В.В. Юстіцкіс та інші [9]. Тому метою наукового твору стало теоретичне обґрунтування та експериментальне дослідження особливостей взаємин в молодій сім'ї, психологічних проблем конфліктів та причин їх виникнення.

Чим докладніше вчені вивчають подружні стосунки, тим більше переконуються у неможливості існування безконфліктних сімей. Всі подружні союзи проходять стадію розбіжностей. Наявність конструктивно дозволених конфліктів є важливим компонентом такої структури сім'ї, як підсистема подружньої пари [6].

Подружжя, особливо молоді, зазвичай драматизують будь-яку спірну ситуацію і вважають, що єдиний шлях виходу неї – розлучення. Конфліктними подружніми спілками називають такі, в яких між подружжям існують постійні сварки, стикаються інтереси, потреби, наміри і бажання породжуючи особливо сильні й тривалі емоційні стани. Загалом, конфлікт – це порушення міжособистісних стосунків на рівні поведінки та інтелекту. Він розгортається в часі за своїми законами, стосується всіх сторін особистості і може мати тяжкі наслідки для подальших стосунків. Конфлікт – явище соціальне, що породжується самою природою суспільного життя. Це явище широко поширене, повсюдне, всюдисуще [8].

Учасники конфлікту – це суб'єкти (окремі особистості, групи, організації, держави), безпосередньо втягнуті в усі фази конфлікту, непримиренно оцінюють сутність і перебіг одних і тих же подій, пов'язаних з іншими видами діяльності. Джерелами конфліктів є протиріччя, що виникають між людьми, групами, організаціями, державами. Джерелами конфліктних ситуацій є загострені протиріччя, розбіжність точок зору, цілей, підходів, бачення способів вирішення виробничих завдань, які так чи інакше зачіпають особисті інтереси, включаючи і керівника.

Кожен конфлікт, незалежно від причин його виникнення, має чотири фази.

1. Латентна – конфліктність, як правило, не усвідомлюється, проте виникають сумніви щодо надійності й порядності партнера, поступово зникають порозуміння та довіра. Якщо опоненти, які втягуються у конфлікт, виявлять бажання зрозуміти одне одного, вони можуть легко вирішити проблеми й повернутися до попередніх стосунків.

2. Демонстративна – розпочинається, коли конфліктуючі сторони незадоволені одне одним. Якщо в латентній фазі опоненти намагалися робити вигляд, що в них усе гаразд, то тепер спілкування відбувається на підвищених тонах, супроводжується сварками. Якщо опоненти дійдуть консенсусу на цій стадії, то можуть легко повернутися до нормального спілкування. Якщо цього не станеться, то конфлікт переходить у наступну фазу.

3. Агресивна. Учасники конфлікту не спілкуються, уникають одне одного, виношують агресивні плани, часто порушують моральні норми. На цій фазі конфлікт іноді припиняється, але зазвичай він переходить у заключну фазу – батальну.

4. Батальна – передбачає реалізацію агресивних планів, початок бойових дій. Опоненти прагнуть перемогти за будь-якою ціною, дискредитуючи інтереси протилежної сторони. Досягти порозуміння на цій фазі практично неможливо. І навіть перемога одного із учасників конфлікту не означає остаточного вирішення проблеми, оскільки переможена сторона неодмінно намагатиметься помститися [2].

Конфлікти в родині можуть створювати психотравматичне середовище для подружжя, в результаті чого вони здобувають ряд негативних властивостей особистості. У конфліктній родині закріплюється негативний досвід спілкування, губиться віра в можливість існування дружніх і ніжних взаємин між людьми, накопичуються негативні емоції, з'являються психотравми. Психологічні травми частіше проявляються у виді переживань, що в силу виразності, чи тривалості повторення сильно впливають на особистість. Виділяють такі психотравмуючі переживання, як стан повної сімейної незадоволеності, «сімейна тривога», нервово-психічна напруга і стан провини [3].

Стан повної сімейної незадоволеності виникає в результаті конфліктних ситуацій, в яких виявляється помітна розбіжність між очікуваннями індивіда стосовно родини і її реальним життям. Виражається у пригніченому настрої, безбарвності життя, відсутності радості, ностальгічних спогадів про час до шлюбу, скаргах навколишнім на труднощі сімейного життя. Накопичуючись від конфлікту до конфлікту, така незадоволеність виражається в емоційних вибухах і істериках.

Сімейна тривога частіше проявляється після великого сімейного конфлікту. Ознаками тривоги є сумніви, страхи, побоювання, що стосуються насамперед дій інших членів родини.

Нервово-психічна напруга є одним із основних психотравмуючих переживань. Вона виникає в результаті: 1) ситуацій постійного психологічного тиску, важкого чи навіть почуття безвиході; 2) перешкод для прояву важливих для людини почуттів, задоволення потреб; 3) ситуації постійного внутрішнього конфлікту в подружжі.

Нервово-психічна напруга проявляється в дратівливості, поганому настрої, порушеннях сну, приступках люті.

Почуття провини залежить від особистісних особливостей подружжя. Людина почуває себе перешкодою для навколишніх, винуватцем будь-якого конфлікту, сварок і невдач, схильна сприймати ставлення інших членів родини до себе як об'єкта обвинувачення, докору, незважаючи на те, що насправді вона такою не являється [4].

Важливим, є те, щоб молодята, серйозно ставилися до шлюбу і не романтизували сімейне життя. За таку легковажність життя рано чи пізно карає, і часом настільки жорстоко, що деякі люди назавжди позбавляються можливості відродити гармонійні стосунки з їх партнером. За даними, отриманими американськими лікарями, конфлікти в сім'ї ослаблюють імунну систему жінки. Жінки, які мають складні або напружені стосунки зі своїми чоловіками, більш схильні до інфекцій, в 6 разів частіше помирають від пневмонії (відвідують лікарів на 30% частіше, ніж жінки, що мають нормальну сім'ю). Будь-які негаразди негативно позначаються на

жіночому організмі. Науковцями ще не досліджено вплив сімейного стану чоловіків на стійкість імунітету. Вітчизняними дослідниками виявлено дані про те, що сімейні негаразди на чоловіків впливають ще гірше. Чоловіки нещасливі у сімейному житті помирають від хвороб серця в 3.5 рази частіше, ніж ті, що мають щасливу сім'ю [5].

Таким чином, будь-який конфлікт в сім'ях, а тим більше молодих, не проходить безслідно, а має значні психотравмуючі наслідки. Партнери стверджують, що краще жити самому, ніж з поганим чоловіком (жінкою). Насправді, партнери намагаються створити гарну сім'ю, але далеко не кожному це вдається.

Конфлікти в сім'ї впливають не лише на психічне, але й на фізичне здоров'я подружжя: послаблюється імунна система, збільшується схильність до інфекцій, підвищується ризик захворювання на пневмонію. Тому, дуже важливим для подружжя є повне вирішення конфлікту. Важливо долати конфлікти на початку, коли ненависть ще не охопила супротивників і вони можуть знайти конструктивне рішення.

Сімейні конфлікти – це протиборство членів сім'ї на основі зіткнення протилежно спрямованих мотивів і поглядів [10]. У людських взаєминах, особливо у стосунках закоханих є багато емоцій, почуттів. Дійти згоди в подружньому житті непросто. Найбільш відповідальним періодом у житті подружжя можна вважати початковий, коли перед молодятами постають не інтимні і приємні проблеми, а сімейно-побутові. Період «притирання» характерів – дуже складний етап у стосунках, оскільки між подружжям існує багато відмінностей: в освіті, моральних уявленнях, ставленні до службових обов'язків, домашніх справ тощо, які, стикаючись, спричиняють конфлікти. Великий знавець людських стосунків Андре Моруа дуже влучно й образно змалював складнощі подружніх стосунків: два кораблі, які наблизились і розгойдуються на хвилях, борти їх зіштовхуються й риплять [7].

Конфлікти в шлюбі не долаються, якщо коли ми вимагаємо від свого партнера стільки ж, як від себе. Здавалося б, усе чесно, але ні. На думку психологів, між чоловіком і жінкою існує значна психобіологічна різниця. Уже в дошкільному віці спостерігаємо різні глибинні властивості: хлопчики потребують руху, вони швидше бігають, захоплюються спортом. Дівчата спостережливіші, спритніші, мають вправніші пальці. Суттєво різняться навіть малюнки дітей. Хлопчики малюють людину в загальних рисах, а дівчата ретельно вимальовують усі деталі – сукню з прикрасами, зачіску [1].

У залежності від суб'єктів взаємодії сімейні конфлікти підрозділяються на конфлікти між подружжям, батьками і дітьми, подружжям та батьками, бабусями (дідусями) і онуками.

Ключову роль у сімейних стосунках відіграють подружні конфлікти. Вони найчастіше виникають через незадоволення потреб подружжя. В.П. Ратніков вважає, що найбільш типовими причинами конфліктів можуть стати такі: претензії на лідерство; розподіл домашніх обов'язків; претензії на управління бюджетом; авторитарний, жорсткий тип взаємовідносин, які склалися в сім'ї; наявність важких матеріальних проблем, які практично не можливо розв'язати; авторитарне втручання родичів в подружні відносини; наявність протилежних інтересів, прагнень, обмеженість можливостей для задоволення потреб одного із членів сім'ї (на його думку); психосексуальну несумісність подружжя; незадоволення потреби в значущості свого «Я», неповага почуття гідності з боку партнера; незадоволення потреби в позитивних емоціях: відсутність ласки, турботи, уваги і розуміння; пристрасть одного з подружжя до надмірного задоволення своїх потреб (алкоголь, наркотики, фінансові витрати тільки на себе і т.ін.); незадоволення потреби у взаємодопомозі і взаєморозумінні з питань ведення домашнього господарства, виховання дітей; розбіжності в потребах по проведенню дозвілля, захопленнях [8].

Отже, конфліктні ситуації можуть, зазвичай, провокувати розлучення. Досліджуючи причини розлучень, шведські сімейні психологи виявили дуже цікаву закономірність, здебільшого сім'ї розпадаються тому, що мають неправильне уявлення про те, на чому ґрунтується щаслива родина.

Для підтвердження гіпотези дослідження, яка полягає у припущенні, що причиною виникнення конфліктів у молодій сім'ї є невідповідність подружжя до шлюбу, обумовлена нестачею взаєморозуміння, недостатньою обізнаністю один про одного і різними поглядами та стереотипами поведінки подружжя, нами було проведено експериментальне дослідження. У нашому дослідженні брали участь шість подружніх пар, стаж сімейного життя яких до шести років. Кожній подружній парі пропонували виконати по дві методики (чоловіку і дружині окремо), спрямованих на дослідження самооцінки конструктивної взаємодії в подружніх відносинах та рівня спілкування та відвертості в подружній парі.

Для визначення самооцінки конструктивної взаємодії в подружніх відносинах ми використали методику «Самооцінка конструктивної взаємодії в подружніх відносинах» А.П. Ємельянов [2], яка дозволила скласти загальну картину поведінки партнерів у процесі взаємодії один з одним. Так, характер подружніх відносин багато в чому залежить від ступеня узгодженості сімейних цінностей чоловіка і дружини, рольових уявлень про те, хто і як має поводитися в новому статусі, а також від здатності подружжя взаємодіяти, не включаючи конфліктні ситуації. «Методика дослідження подружніх відносин», В.П. Левкович, О.Е. Зуськова [2], дозволяє визначити на якому рівні в даний час знаходиться спілкування та

відвертість партнерів, і чи є необхідність хоч у одного з них ділитись своїми проблемами та переживаннями за межами сімейного кола. Результати, отримані у ході дослідження, наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати кореляційного аналізу проведених методик

Методика №1		Методика №2	
жінка	Чоловік	Жінка	чоловік
4,1	3,3	10	7
3,3	2,4	5	5
3,5	4,3	8	10
3,7	4	7	4
4,3	4,5	11	11
4	3,8	8	9

Тож, аналіз результатів проведеної методики «Самооцінка конструктивної взаємодії в подружніх відносинах» показав, що у досліджуваних подружніх пар рівень самооцінки конструктивної взаємодії у відносинах є різним практично в кожній подружній парі, у 85% конструктивність взаємодії є низько-середньою. Це призводить до того, що взаємодія є насиченою конфліктами та обумовлена невмінням та неготовністю переглянути та змінити позиції власної поведінки, пристосуватись до іншого, можливо, невмінням взаємодіяти в зв'язку з коротким терміном сімейного життя.

Аналіз результатів проведеної методики «Дослідження подружніх відносин», показав, що рівень спілкування та відвертості в подружній парі, у 85% досліджуваних, є однаково – високим. В такому випадку модель стосунків є демократичною, взаємодія відбувається відверто, на одному, горизонтальному рівні .

Завершуючи даний етап дослідження, робимо наступні **висновки**:

1. Аналіз наукової літератури показав актуальність досліджуваної проблеми. Головним чинником гармонійності подружніх стосунків вважається певна модель міжособистісної взаємодії між чоловіком та дружиною, що регулюється моральними принципами та підтримується, цінностями, притаманними кожному із партнерів.

2. Стан вивчення проблеми дослідження свідчить про те, що детермінантами психологічних розладів у стосунках молодого подружжя є психологічна неготовність до взаємодії, конфліктність через невміння конструктивно спілкуватися та вирішувати конфліктні ситуації, та неусвідомованість відповідальності за можливі наслідки конфлікту.

3. Висока конфліктність у досліджених молодих подружніх парах долається через високу відвертість та демократичність, які притаманні стосункам між ними.

Література

1. Гребенников И.В. Основы семейной жизни / И.В. Гребенников. — М.: Просвещение, 1991. — 256 с.
2. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Е.П. Ильин. — СПб.: Питер, 2003. — 544 с.
3. Кочетов А.И. Начало семейной жизни / Мужчина и женщина: отношения полов / Под ред. А.А. Логинова. — Мн.: Полымя, 1989. — 224 с.
4. Кроник А. В главных ролях: Вы, мы, он, ты, я / Кроник А., Кроник В. — М.: Мысль, 1989. — 179 с.
5. Культура семейных отношений. Сб. Статей. — М.: Знание, 1980. — 112 с.
6. Либи́на А. Уроки семейных скандалистов // Семья и школа. — №7.
7. Моруа А. Превратности любви. — М.: Издательский дом «Радуга», 1994. — 457 с.
8. Романова К.В. Этический мир молодой семьи. — Л.: Семья и школа, 1985. — 185 с.
9. Седих К.В. Психологія взаємодії систем: «сім'я та освітні інституції» / К.В. Седих. — Полтава: Довкілля-К., 2008. — 228 с.
10. Семейно-опытовая культура. — Мн.: Манускрипт, 1987. — 372 с.